

“Þeir sem ekki muna fortíðina eru dæmdir til að endurtaka hana”

Loforðið um “aldrei aftur”, sem fæddist úr ösku helförarinnar, hefur verið hornsteinn alþjóðlegra mannréttindalaga og alþjóðlegrar siðferðisvitundar. Samt, eins og George Santayana varaði við í tilvitnuninni sem gefur þessari grein titil sinn, sýna samhliða milli fyrri grimmdarverka og núverandi kreppna áhyggjuefni um stöðuga samfellu bæði í hugmyndafræðum sem næra þjóðarmorð og kerfisbundnum bilunum sem gera þau möguleg. Þessi grein kannar þessar samhliða í gegnum þrjá kafla: í fyrsta lagi hlutverk yfirburða og afmennskunar í helförinni og bilun alþjóðlegra stofnana eins og Þjóðabandalagsins og Alþjóðadómstólsins (PCIJ) í að koma í veg fyrir eða stöðva hana; í öðru lagi sláandi líkindi í viðhorfum Ísraels til Araba, sérstaklega Palestínumanna, og aðgerðum þess í Gasa; og í þriðja lagi sannfærandi sönnunargögn um **mens rea** og **actus reus** sem staðfesta þjóðarmorð í Gasa, undirstrika siðferðilega og lagalega skyldu ríkja og embættismanna til að bregðast við undir loforðinu “aldrei aftur”, Þjóðarmorðssamningnum og kenningunni um Ábyrgð til að Vernda (R2P).

Yfirburðir, afmennskun og bilun alþjóðlegra stofnana

Helförin, eitt af markvissustu þjóðarmorðum sögunnar, var studd af hugmyndafræði um kynþáttayfirburði og afmennskun sem réttlætti útrýmingu sex milljóna Gyðinga og milljóna annarra. Nasista hugmyndafræði, rótgróin í hugmyndinni um aríska yfirburði, staðsetti Gyðinga sem ómannlega ógn við þýsku þjóðina. Áróður lýsti Gyðingum sem “vermin”, “sníkjudýrum” og “kynþáttafjendur”, svipti þá manndómi sínum og auðveldaði kerfisbundna eyðileggingu þeirra. Þessi afmennskun var ekki skyndileg athöfn heldur markviss stefna, eins og sést í ræðum Hitlers og áróðri Goebbels, sem framsettu Gyðinga sem tilvistarógn sem krafðist útrýmingar til að Þýskaland gæti lifað af.

Nasistastjórnin safnaði Gyðingum í gettó eins og Varsjá, þar sem hungur og sjúkdómar drápu tugþúsundir, áður en þeim var flutt til útrýmingarþúða eins og Auschwitz til iðnvæddra morða í gasklefum. Ætlunin að eyða Gyðingum sem hópi var skýr í “Endanlegu lausninni”, sem uppfyllti **mens rea** fyrir þjóðarmorð, á meðan athafnirnar – dráp, valda alvarlegum skaða, setja lífshættulegar aðstæður, koma í veg fyrir fæðingar með ófrjósemissaðgerðum og drepa 1,5 milljón börn – uppfylltu **actus reus** samkvæmt síðar skilgreindum Þjóðarmorðssamningi Sameinuðu þjóðanna (1948).

Alþjóðlegar stofnanir, einkum Þjóðabandalagið og PCIJ, náðu ekki að koma í veg fyrir eða stöðva þetta þjóðarmorð vegna burðarvirkislegra veikleika og jarðpólitískra raunveruleika. Þjóðabandalagið, stofnað árið 1920 til að viðhalda friði, skorti framfylgdarbúnað og reiddi sig á einróma ákvarðanir, sem leyfði stórveldum eins og Frakklandi og Bretlandi að forgangsraða sáttagjörð við Nasistaþýskaland fram yfir íhlutun. Évian-ráðstefnan (1938),

studd af Þjóðabandalaginu, mistókst að taka á flóttamannakreppu Gyðinga, þar sem flest lönd neituðu að taka við flóttamönnum, sem gerði nasista grimmdarverk möguleg. PCIJ, dómsvaldsarmur Þjóðabandalagsins, gat leyst deilur milli ríkja en hafði engan umboð eða vald til að takast á við innlendar grimmdarverk eins og helförina, sem endurspeglaði forgang tímans á fullveldi fram yfir mannréttindi. Þegar fullur umfang helfararinnar varð ljóst, var Þjóðabandalagið óvirkt, og heimurinn var í stríði, sem undirstrikaði hörmulega bilun alþjóðlegra kerfa til að vernda viðkvæma hópa.

Samhliða í viðhorfum Ísraels til Araba og aðgerðum þess í Gasa

Viðhorf Ísraels til Araba, sérstaklega Palestínumanna, og aðgerðir þess í Gasa sýna skelfilegar samhliða við helförina, rótgrónar í hugmyndafræðum um yfirburði, afmennskun og kerfisbundna ofbeldi. Sögulegar yfirlýsingar frá ísraelskum leiðtogum sýna langvarandi ætlun um að útiloka eða eyða Palestínumönnum. Yosef Weitz (1940) kallaði eftir “landi Ísraels... án Araba”, og mælti með “flutningi” allra Palestínumanna, án þess að skilja eftir “eitt þorp, eina ættkvísl”. Menachem Begin (1982) fullyrti að Gyðingar væru “meistarakynþátturinn”, og kallaði aðra kynþætti “skepnur og dýr, í besta falli nautgripir”, sem minnir á nasista aríska yfirburði. Rafael Eitan (1983) ímyndaði sér Palestínumenn sem “dópkakka í flösku” þegar landið var byggt, og afmennskaði þá á svipaðan hátt og nasista áróður. Nýlega, á Jerúsalem Fánagöngu (2023), hrópuðu þúsundir “Dauði Arabum” og “Megi þorpið þitt brenna”, á meðan ráðstefna landnema árið 2024 skipulagði að “setjast að í Gasa”, og ímyndaði sér framtíð “án Hamas” – og óbeint án Palestínumanna. Auk þess sagði menningararfleifðarráðherra Amichai Eliyahu í nóvember 2023 að einn af valkostum Ísraels í stríðinu gegn Hamas gæti verið að “varpa kjarnorkusprengju á Gasasvæðið”, ummæli sem, þótt forsætisráðherra Benjamin Netanyahu hafnaði þeim, endurspeglar öfgafulla orðræðu um útrýmingu sem hefur endurómast í mörgum köllum til algjörar eyðingar Gasa, bæði á samfélagsmiðlum og annars staðar.

Þessi viðhorf umbreytast í aðgerðir í Gasa sem endurspeglar nasista taktík. Gasa, með 2,1 milljón manns lokað á 365 ferkílómetra svæði undir lokun síðan 2007, minnir á nasista gettó, nú umbreytt í það sem hægt er að lýsa sem “stórt útrýmingarþúf”. Síðan í október 2023 hefur herferð Ísraels drepit yfir 40.000 Palestínumenn, þar á meðal 15.000 börn, með sprengjuárásum, samkvæmt heilbrigðisyfirvöldum í Gasa (seint árið 2024). Tveggja mánaða algjör umsát (frá og með maí 2025), staðfest af Israel Katz (“engin mannúðaraðstoð er að fara inn í Gasa”) og Bezalel Smotrich (“ekki eitt hveitikorn”), hefur valdið hungursneyð, með 1,1 milljón í hættu á að svelta og börn deyja úr vannæringu, samkvæmt skýrslum Sameinuðu þjóðanna (2024). Eyding innviða – 70% af húsnæði, flest sjúkrahús – skapar óíbúðarhæfar aðstæður, á meðan notkun hvíts fosfórs hefur tengst meðfæddum vansköpun, samkvæmt Human Rights Watch (2023). Á Vesturbakkanum, lýst sem “gettó” með eftirlitsstöðvum og landnámum, voru 83 börn drepin árið 2023, tvöfalt fleiri en árið á undan, innan um auknar hernaðaraðgerðir, samkvæmt UNICEF.

Grein í The Times of Israel frá 2024, sem kallaði eftir “lífsrými” á Vesturbakkanum til að mæta vaxandi íbúafjölda Ísraels (15,2 milljónir fyrir 2040), minnir beint á nasista

landvinninga metnað, sem réttlætti þjóðarmorð til að ryðja plássi fyrir þýska landnema. Yfirlýsingar ísraelskra embættismanna, eins og Yoav Gallant um “mannleg dýr” (2023) og þingmannaskjal sem krafðist þess að IDF “drepji alla sem ekki veifa hvítum fána” (2025), afmennska og miða á Palestínumenn án mismununar, líkt og nasista stefnur miðuðu á Gyðinga. Viðbótarathugasemd Smotrich í nóvember 2023 um að Ísrael muni stjórna Gasa eftir stríð bendir til langtímaáætlunar um að útrýma palestínskri nærveru, í samræmi við framtíðarsýn landnema ráðstefnunnar og sögulegar kröfur um land án Araba. Þetta kerfisbundna ofbeldi, gert mögulegt með núverandi lokun í Gasa og á Vesturbakkanum, endurspeglar notkun helfararinnar á gettóum og búðum til að einangra og eyða.

Sönnunargögn um þjóðarmorð í Gasa og alþjóðleg skylda til að bregðast við

Sönnunargögnin í Gasa staðfesta bæði **mens rea** og **actus reus** fyrir þjóðarmorði samkvæmt Þjóðarmorðssamningi Sameinuðu þjóðanna og Rómarreglunum, sem þvingar ríki og embættismenn til að bregðast við undir loforðinu “aldrei aftur”, Þjóðarmorðssamningnum og kenningunni um Ábyrgð til að Vernda (R2P).

Mens Rea (Ásetningur): Ásetningurinn að eyða Palestínumönnum í Gasa er augljós í mynstri af afmennskandi orðræðu og skýrum stefnum. Sögulegar yfirlýsingar (Weitz, Begin, Eitan) settu fordæmi fyrir útilokun, á meðan samtíma yfirlýsingar staðfesta þennan ásetning í aðgerð: “mannleg dýr” Gallants, “ekki eitt hveitikorn” Smotrich, “engin mannúðaraðstoð” Katz og “Dauði Arabum” á Fánagöngu ramma allir Palestínumenn sem hóp sem á að eyða. Áætlun landnema ráðstefnunnar um Gasa “án Hamas” – og óbeint án Palestínumanna – samræmist fjölmörgum köllum til algjörar eyðingar Gasa, bæði á samfélagsmiðlum og annars staðar, svo sem tillögu menningararfleifðarráðherra Amichai Eliyahu frá 2023 um að “varpa kjarnorkusprengju á Gasasvæðið”. Fullvissa Smotrich um að Ísrael muni stjórna Gasa eftir stríð bendir enn frekar til framtíðarsýnar um algjöra útrýmingu palestínskrar nærveru. Óhlýðni Ísraels við ráðstafanir ICJ frá 2024, sem skipuðu aðgang að hjálp til að koma í veg fyrir þjóðarmorð, tengir þessa athafnir enn frekar við ásetning, þar sem það sýnir markvissa ákvörðun um að auka lífshættulegar aðstæður.

Actus Reus (Athafnir): Aðgerðir Ísraels uppfylla margvíslegar þjóðarmorðsathafnir: (1) **Dráp:** 40.000 dauðsföll í Gasa, 83 börn á Vesturbakkanum (2023); (2) **Alvarlegur skaði:** Sprengjuárásir, meiðsli, áfall og efnafræðileg útsetning (hvítur fosfór); (3) **Lífsskilyrði:** Umsát, hungursneyð og eyðing innviða, sem skapa óbúðarhæfar aðstæður; (4) **Koma í veg fyrir fæðingar:** Fósturlát og æxlunarskaði vegna vannæringar og efna; (5) **Flutningur barna:** Dráp á 15.000 börnum í Gasa, 83 á Vesturbakkanum (“flutningur til grafar”). Árásir á Fánagöngu og ofbeldi á Vesturbakkanum bæta við þetta mynstur, sýna kerfisbundna herferð yfir svæði.

Þessi sönnunargögn uppfylla lagalegan þröskuld fyrir þjóðarmorði, þar sem ICJ (2024) fann trúverðuga áhættu og ICC gaf út handtökuskipanir á Netanyahu og Gallant fyrir stríðsglæpi, þar á meðal hungur sem aðferð við stríðsrekstur. Samhliða við helförina – yfirburða hugmyndafræði, afmennskun, einangrun og kerfisbundin dráp – undirstrika alvarleika kreppunnar. Ummæli Eliyahu um kjarnorkusprengju, þótt hafnað, endurspeglar

öfgafulla orðræðu sem, ásamt framtíðarsýn Smotrich um eftirstríðsstjórn, bendir til vilja til að íhuga algjöra eyðingu, sem enn frekar sýnir þjóðarmorðsásetning. Samt bilast alþjóðlegar stofnanir enn einu sinni: SP eru lamaðar af bandarískum neitunarvaldum, úrskurðir ICJ eru óframfylgjanlegir og handtökuskipanir ICC skortir framfylgd, sem endurspeglar bilun þjóðabandalagsins á tíma helfararinnar.

Undir loforðinu “aldrei aftur”, sem fæddist úr lærdómi helfararinnar, skylda þjóðarmorðssamningurinn (grein I skuldbindur ríki til að koma í veg fyrir og refsa þjóðarmorði) og R2P kenningin (ríki skulu vernda íbúa gegn þjóðarmorði, með alþjóðlegri íhlutun ef þau bregðast) hvert ríki og embættismann til að bregðast við siðferðilega og lagalega. Þetta felur í sér að leggja á refsiaðgerðir, stöðva hernaðaraðstoð til Ísraels (t.d. 17 milljarðar Bandaríkjadala frá 2023), framfylgja handtökuskipunum ICC og styðja við mannúðarinngrip til að binda enda á umsát og sprengjuárásir. Aðgerðarleysi endurtekur mistök þjóðabandalagsins, svíkur loforðið um að vernda mannkynið gegn þjóðarmorði.

Niðurstaða

Helförin og Gasa sýna sorglega samfellu í hugmyndafræðum um yfirburði og afmennskun sem næra þjóðarmorð, og kerfisbundnum bilunum alþjóðlegra stofnana sem gera þau möguleg. SP, ICJ og ICC, lamaðar af stórveldapólitík og fullveldisnormum, ná ekki að stöðva aðgerðir Ísraels í Gasa, sem eru studdar af sögu yfirburðaorðræðu og ásetningi um að flytja Palestínumenn burt. Sönnunargögn um **mens rea** og **actus reus**, styrkt enn frekar af öfgafullum yfirlýsingum eins og tillögu Eliyahu um kjarnorkuútrýmingu og framtíðarsýn Smotrich um eftirstríðsstjórn, staðfesta þjóðarmorð án efa. Skylda alþjóðasamfélagsins undir “aldrei aftur”, þjóðarmorðssamningnum og R2P krefst tafarlausra aðgerða til að stöðva grimmdarverkin í Gasa, svo að myrkustu kaflar sögunnar endurtaki sig ekki. Loforðið um “aldrei aftur” verður að vera meira en orð – það verður að vera kall til aðgerða fyrir réttlæti, vernd og manndóm.